Beredskapsunionen EU: Så ser vägen ut mot ett europeiskt civilt försvar

av Jenny Ingemarsdotter

Résumé

In March 2025, the European Commission launched the *European Preparedness Union Strategy*. This new strategy provides an action plan towards a strengthened civilian preparedness of the EU, with the overall goal to ensure that European citizens have adequate protection and preparedness. In this article, the author outlines the origins and contents of the strategy as well as next steps in terms of implementation. The author also explores what a Preparedness Union means for the development of EU-NATO relations as well as consequences for Sweden's total defence.

EUROPA HAR VAKNAT upp till en ny verklighet. En verklighet präglad av växande risker, djup osäkerhet och hot som är snabba, komplexa och sammanlänkade. Med detta budskap lanserade EU-kommissionen i mars 2025 strategin för en europeisk beredskapsunion (*the European Preparedness Union Strategy*).[1] Strategin, som med svenska termer främst fokuserar på civilt försvar och krisberedskap, utgör en viktig pelare i EU:s framväxande försvars- och säkerhetspolitiska arbete som sedan 2022 befinner sig i en ny fas av såväl uppväxlat tempo som höjda ambitioner.

Syftet med denna artikel är att analysera innebörden av EU:s strategi för beredskapsunionen utifrån följande frågeställningar: Varför har denna strategi tagits fram och hur förhåller den sig till andra centrala EU-strategier på försvars- och säkerhetsområdet? Hur ser vägen framåt ut vad gäller implementering, och vad innebär en ny (europeisk) nivå av beredskap för utvecklingen av totalförsvar och krisberedskap i Sverige? I artikeln belyses också relationen mellan EU och Nato samt hur den geopolitiska kontexten påverkar europeisk policyutveckling.

Varför en europeisk beredskapsunionsstrategi?

Att EU tar initiativ på beredskapsområdet är i sig ingen nyhet, särskilt inte när det gäller krisberedskap. För varje större kris har nya instrument och strategier tagits fram som syftar till att stärka den gemensamma och gränsöverskridande krishanteringen.[2] Inte heller är idéer om en gemensam försvars- och säkerhetspolitik någon nyhet, även om ämnet alltid har varit mer eller mindre kontroversiellt med tanke på medlemsstaternas oro för överstatlig inblandning på detta område.[3] Unionens första säkerhetsstrategier formulerades redan under 1990-talet och har sedan dess åtföljts av debatter om vilken roll EU har, eller borde ha, som geopolitisk aktör såväl som garant för unionens

inre säkerhet.[4] Bland annat har frågan om vilken grad av *strategisk autonomi* EU bör eftersträva varit ett återkommande debattämne.[5] Mätt i faktiska resurser uppvisade dessa tidiga år i EU:s beredskapshistoria dock relativt blygsamma resultat, särskilt i termer av försvarsinriktade förmågor.

> *Utgångspunkten i dagens strategier är att det nu brådskar att stärka Europas beredskap, den militära såväl som civila.*

Utgångspunkten i dagens strategier är att det nu brådskar att stärka Europas beredskap, den militära såväl som civila, och att ingen tid får förloras när det gäller att följa upp dokumenten med konkret handling och faktiska resurser. Förutom den nya civilt fokuserade beredskapsunionsstrategin var vårens stora policynyhet kommissionens så kallade vitbok om europeisk försvarsberedskap (*defence readiness*) mot 2030, med fokus på militär beredskap.[6] Vitboken lägger fram konkreta förslag som framför allt syftar till att möjliggöra försvarsindustriella satsningar tänkta att åtgärda de allvarliga militära kapacitetsbristerna som idag finns inom EU. Tillsammans tecknar dessa två dokument, vitboken och beredskapsunionsstrategin, konturerna av en helt ny ambitionsnivå för europeiskt beredskapsarbete, med både militära och civila komponenter.

För den som vill ha en heltäckande bild av EU:s säkerhetsarbete kan det också vara bra att känna till att det finns strategier dedikerade särskilt till cyber- respektive rymddomänen, liksom en strategi för ekonomisk säkerhet och en för unionens inre säkerhet.[7] Underliggande dessa strategier återfinns EU:s så kallade *Strategiska kompass* som utkom i mars 2022, bara ett par veckor efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Kompassen, som skulle ge den strategiska grunden för EU:s säkerhetsarbete, fick hastigt revideras. I sitt förord betonade EU:s vice ordförande/den höga representanten Josep Borrell den ödesdigra historiska signifikansen av Rysslands agerande liksom något som har upprepats sedan dess: ”Vi lever i en tid av rå maktpolitik där allt kan användas som vapen.”[8]

Att vi har sett ett ökat fokus på försvar och säkerhet på EU-nivån de senaste åren är således inte förvånande. Hotbilderna är vid det här laget välkända. Rysslands olagliga anfallskrig mot Ukraina har i högsta grad bidragit till att skapa Europas ”nya verklighet”, men också hybridhot, cybersäkerhetshot, informationspåverkan och effekterna av klimatförändringar brukar räknas upp.

Den nya beredskapsunionsstrategin, *Preparedness Union Strategy*, listar tre mer specifika anledningar till varför EU behöver bli en beredskapsunion. För det första har EU:s krishantering hittills varit reaktiv snarare än proaktiv. Detta beror enligt strategin på bristande strategiska framtidsanalyser och risk- och hotbedömningar på EU-nivån. För det andra är EU:s krishantering splittrad över olika institutioner och brister i samordning. Dessutom är den civil-militära koordineringen otillräcklig liksom även samordningen mellan inre och yttre säkerhet. För det tredje lider EU:s krishantering fortfarande av begränsade resurser vilket bland annat anses bero på att den privata sektorn inte har engagerats liksom på svaga finansieringsmekanismer.

Förutom den institutionella bakgrunden och de formella motiveringarna finns också betydelsen av människorna bakom strategierna. Inte minst Ursula von der Leyen, EU-kommissionens ordförande, har spelat en betydande roll för det momentum som skapats för arbetet med att stärka den europeiska försvarsberedskapen. Enligt von der

Leyen duger det inte längre att reaktivt försöka hantera kriser när de väl uppstått; i stället borde EU kliva fram och motverka att kriser uppstår.[9] Förutom detta krisperspektiv har von der Leyen också antagit ett krigsperspektiv som i grunden handlar om avskräckning: ”Om Europa vill undvika krig måste Europa göra sig redo för krig.”[10]

I mars 2024 gav von der Leyen Finlands före detta president, Sauli Niinistö, i uppdrag att göra en analys av vad EU kan göra för att stärka beredskapen, den civila såväl som militära.[11] Redan i oktober presenterades den så kallade Niinistö-rapporten, en 165 sidor lång publikation som inte endast framlade specifika förslag utan som också efterlyste ett helt nytt beredskapstänkande i EU, från den enskilda människan till den högsta politiska nivån.[12] Ett viktigt budskap från Niinistö var att européerna måste inse att varje stat för sig själv helt enkelt inte kommer att kunna hantera skalan av de hot som nu tornar upp sig, oavsett om det handlar om massiva cyberattacker, klimatkatastrofer eller väpnade angrepp.[13]

Niinistö-rapporten låg sedan till grund för den strategi som står i fokus här, d v s beredskapsunionsstrategin, publicerad den 26 mars 2025, vars innehåll strukturerades kring ett antal teman som presenteras härnäst.

Strategins beståndsdelar

En viktig utgångspunkt i beredskapsunionsstrategin är att EU inte ska ta över det nationella ansvaret för försvar och krisberedskap. Däremot ska strategin stödja och komplettera medlemsländernas beredskapsansträngningar, samt förbättra koordinering och samordning på EU-nivån.[14] Mer konkret listas 30 nyckelåtgärder grupperade i sju tematiska områden, nämligen:

1. Främja kapaciteten för framsyn och framtidsanalys.
2. Skydda Europas viktiga samhällsfunktioner.
3. Främja allmänhetens beredskap.
4. Utöka det offentlig-privata samarbetet.
5. Stärka det civil-militära samarbetet.
6. Säkra EU:s krishanteringssamordning.
7. Stärka samarbetet med externa partner.

Några av de föreslagna nyckelåtgärderna bygger vidare på redan pågående arbeten eller processer (som t ex rör krishantering), medan andra utgör nyheter, åtminstone för EU-nivån. Till det senare hör förslagen som rör *främjandet av allmänhetens beredskap*, där en nyckelåtgärd är att uppmuntra allmänheten att ha lager av viktiga förnödenheter som räcker i 72 timmar i nödsituationer. Andra förslag inom detta tema är att införa beredskapsundervisning i skolornas läroplaner och lansera en EU-beredskapsdag.

När det gäller åtgärder för att *skydda Europas viktiga samhällsfunktioner* är ett förslag att utveckla minimikriterier för beredskap för viktiga tjänster som sjukhus, skolor, transporter och telekommunikation. Ett annat handlar om att stärka lagerhållningen av kritisk utrustning och materiel. Hur detta ska gå till ska specificeras i en kommande försörjningsberedskapsstrategi (*stockpiling strategy*) som ska stödja och underlätta offentlig-privata samarbeten och hitta sätt att kombinera lagerhållning på EU-nivå med medlemsländernas egna initiativ.

Målsättningen att *utöka det offentlig-privata samarbetet* utgör ett eget tema, där några av förslagen handlar om att inrätta en offentlig-privat beredskapsarbetsgrupp och att formulera protokoll för nödsituationer tillsammans med företag för att säkerställa snabb tillgång till viktig materiel och viktiga varor och tjänster samt säkra kritiska produktionslinjer.

Även det *civil-militära samarbetet* behöver stärkas enligt strategin, som föreslår att

EU-omfattande beredskapsövningar ska genomföras regelbundet med deltagande av såväl väpnade styrkor som civila aktörer som t ex polis, hälso- och sjukvårdspersonal och brandmän. En annan åtgärd av mer strategisk karaktär är att främja investeringar på området dubbla användningsområden. Strategins tema som handlar om *samarbete med externa parter* fokuserar särskilt på samarbetet med Nato på områdena militär mobilitet, klimat och säkerhet, ny teknik, cyber, rymd och försvarsindustri.

Åtgärderna som rör *krishantering* kan ses som en förstärkning av redan existerande processer. Bland annat föreslås att inrätta en hub för kriskoordinering inom ramen för EU:s Emergency Response Coordination Centre (ERCC). Centrumet föreslås även stärkas avseende *kapaciteten för framtids- och scenarioanalyser*. Generellt utgör ett mål i strategin att EU ska bli bättre på att utarbeta övergripande risk- och hotbedömningar, i syfte att förebygga kriser som t ex naturkatastrofer och hybridhot.

Förutom de specifika förslagen återkommer strategin till vikten av att EU förändras på ett mer strukturellt, eller snarare kulturellt, sätt. EU ska bli en beredskapsunion genom att skapa en kultur av ”inbyggd beredskap” inom alla politikområden. Det betyder enligt strategin att EU-nivån måste utveckla ett myndighetsövergripande tillvägagångssätt (*whole-of-government approach*), som för samman alla berörda aktörer på alla förvaltningsnivåer (lokal, regional, nationell och EU-). Dessutom måste hela samhället engageras genom främjandet av ett samhälleligt helhetsgrepp (*whole-of-society approach*) som för samman invånare, lokala grupper och civilsamhället. Vad gäller de hot som ska mötas betonas att utgångspunkten ska vara en integrerad allriskstrategi (*all-hazards approach*), d v s hela spektrumet av kriser och konflikter, oavsett ursprung, ska beaktas.

Inriktningen, att EU nu både konceptuellt och praktiskt måste skapa en sammanhängande beredskap, känns igen från Niinistös rapport och från den finska synen på beredskap som utgår från perspektivet att beredskap behöver finnas för ett brett spann av hot och risker, såväl fredstida som militära.[15] En skillnad för EU-nivån är förstås att den militära komponenten saknas, åtminstone i termer av väpnande styrkor. Än så länge finns ingen EU-armé och kommunikationen kring strategierna brukar påpeka att någon sådan inte heller är planerad. Samtidigt signalerar EU:s ledare att unionen nu måste ta ett betydligt större ansvar för sin egen säkerhet. Som kommissionens första försvarskommissionär Andrius Kubilius uttryckte saken den 19 mars i Bryssel: ”450 million EU citizens should not have to depend on 340 million Americans to defend ourselves against 140 million Russians who can’t defeat 38 million Ukrainians.”[16]

Vad betyder då EU:s ambitioner inom försvar och säkerhet i termer av civil-militär samverkan och inte minst relationen mellan EU och Nato?

Relationen EU-Nato

Kriget i Ukraina har gjort det uppenbart att det finns ett gap mellan militära behov och faktiska förmågor inom EU, inte minst vad gäller försvarsmateriel.[17] För att skynda på den upprustning som krävs har kommissionen lagt fram ett antal förslag som bygger

> *Den pågående resursuppbyggnaden för att stärka EU:s beredskap belyser samtidigt de ömsesidiga behov som finns mellan civila och militära aktörer.*

på gamla och delvis nya finansiella och regulatoriska verktyg som finns på EU-nivån (presenterade i den nämnda vitboken). Detta har fört med sig en tydligare ansvarsfördelning mellan EU och Nato, där Nato i praktiken kravställer den kapacitet och materiel som behövs för Europas försvar medan EU bidrar genom att finansiera och bygga upp dessa resurser.[18]

Den pågående resursuppbyggnaden för att stärka EU:s beredskap belyser samtidigt de ömsesidiga behov som finns mellan civila och militära aktörer. Den civilt inriktade beredskapsunionsstrategin konstaterar att i ett växande antal scenarier, t ex extrema väderhändelser och hybrid- och cyberangrepp, kommer civila aktörer att behöva militärt stöd.[19] Omvänt kommer de väpnande styrkorna att behöva civilt stöd och civila resurser i händelse av krig. Mot denna bakgrund listas som nämnts ovan ett antal nyckelåtgärder som specifikt syftar till att stärka det civil-militära samarbetet på EU-nivån (exempelvis i termer av interoperabilitet och gemensamma övningar).

En fråga som kan ställas i detta sammanhang är om EU:s nya upprustnings- och beredskapsparadigm ändå riskerar att dubblera det arbete som redan görs i Nato. Även inom Nato finns ju ett fokus på civil beredskap och resiliens, bland annat genom de så kallade sju baskraven (*baseline requirements*). Men vid en närmare betraktelse av ansvarsfördelningen mellan de två organisationerna så finns det anledning att tona ned dessa farhågor. För det första skiljer sig syftet delvis åt vad gäller civil beredskap ur Natos respektive EU:s perspektiv. För Nato syftar de civila baskraven till syvende och sist till att stödja Natostyrkornas operationer, d v s det handlar om att säkerställa operativ förmåga till gagn för alliansens övergripande militära mål.[20] Från EU:s perspektiv syftar en stärkt civil beredskap i grunden till att skydda medborgarna och vitala samhällsfunktioner.

För det andra gäller i båda fallen att civilbefolkningens liv och hälsa fortfarande ytterst är ett nationellt ansvar. EU-kommissionen har dock med den nya beredskapsunionsstrategin signalerat att det krävs betydande kompletterande resurser och förmågor för att möta dagens gränsöverskridande storskaliga och komplexa kriser. I vilken grad dessa resurser ska ses som ”civila” eller ”militära” är heller inte alltid glasklart med tanke på att exempelvis nya teknologier ofta har dubbla användningsområden och även att själva angreppen kan ske genom en kombination av civila (t ex ekonomiska eller cyberrelaterade) och militära medel.

Just förståelsen och hanteringen av hybrida hot ses av kommissionen som en viktig fråga för EU i och med att angreppsformerna typiskt är icke-militära och sker under tröskeln till krig. I den nya beredskapsunionsstrategin uttrycks detta bland annat i termer av att EU ska stärka sin förmåga till snabb respons mot hybridattacker.[21] I ett europeiskt militärt perspektiv står det samtidigt klart att européerna nu även måste beakta vad som händer *över* tröskeln till krig. Som konstateras i kommissionens vitbok om europeisk försvarsberedskap utgör EU:s stöd till Ukraina – frontlinjen i försvaret av Europa – den mest akuta och pressande uppgiften just nu.[22] Sammantaget innebär detta hotspektrum, där inget längre kan uteslutas, att kraven har höjts på ett funktionellt och effektivt samarbete mellan EU och Nato.

Hur påverkas Sveriges totalförsvar?

Frågan om civil-militär samverkan ter sig central också ur ett svenskt perspektiv: Att civila och militära resurser ska stärka varandra utgör ju något av kärnan i svenskt

totalförsvarstänkande.[23] För att förstå hur detta ska gå till på EU-nivå blir det nödvändigt att analysera kommissionens civilt inriktade beredskapsunionsstrategi sida vid sida med den mer militärt inriktade vitboken och dess förslag om försvarsindustriella satsningar. Om den sammanlagda europeiska militära kapaciteten förblir otillräcklig kommer effekten av civil-militär samverkan, hur bra den än blir, att ha begränsad effekt.

Trots de många beredskapsfokuserade förslagen som nu kommer från främst EU-kommissionen är det samtidigt viktigt att beakta att EU:s nya strategier trots allt inte täcker allt (samt att förslagen är tänkta att förstärka och komplettera, inte att ersätta det nationella ansvaret). Ett sådant mer specifikt exempel är frågan om fysiskt skydd av

> *Att Sverige har långa avstånd inrikes samt är beroende av sjötransporter är inget som EU specifikt tar hänsyn till i de övergripande beredskapsstrategierna.*

civilbefolkningen, i termer av bland annat skyddsrum. Detta kommer alltid att vara en fråga som kräver nationella, regionala och lokala hänsyn. Ett annat exempel handlar om transportbehov, som också behöver analyseras ur geografiska perspektiv. Att Sverige har långa avstånd inrikes samt är beroende av sjötransporter är inget som EU specifikt tar hänsyn till i de övergripande beredskapsstrategierna.[24]

Samtidigt känns mycket av innehållet i EU-kommissionens beredskapsunionsstrategi igen från ett svenskt perspektiv vilket förstås kan bero på att strategin i mångt och mycket bygger på finskt beredskapstänkande (Niinistö-rapporten). Även det svenska totalförsvaret grundas ju i idéen om att engagera hela samhället.[25] De senaste årens många utredningar om civilt försvar i Sverige har också kretsat mycket kring frågan om offentlig-privat samverkan, näringslivets roll, försörjningsberedskap i stort liksom hemberedskap, frågor som vi nu ser lyfts även på EU-nivån. För Sverige finns anledning att bejaka denna utveckling då vår beredskap utgår från att vi inte kommer att bli helt avskurna från importmöjligheter och viktiga handelsförbindelser. I gällande totalförsvarsinriktning betonas inte minst betydelsen av EU:s inre marknad för Sverige.[26]

Avslutande reflektioner

Vilket avtryck kommer då EU-kommissionens nya ambitiösa beredskapsplaner att göra? Det finns faktorer som både talar för och emot att förslagen kommer att kunna implementeras framgångsrikt – och i tid. Det som talar emot är medlemsländernas oro för en utveckling mot för mycket överstatlig inblandning på ett område som historiskt setts som exklusivt nationellt, nämligen försvar och säkerhet. Politisk splittring inom EU kan också leda till en försvagad union som inte heller mäktar med att driva ett gemensamt beredskapsarbete.[27]

Det som talar för är i grunden det allvarliga säkerhetsläget. Insikten finns såväl på EU-nivån som i medlemsländerna att hotet från Ryssland är reellt, men också att sådant som storskaliga hybridattacker liksom klimatkatastrofer kommer att kräva ett gemensamt agerande inom EU. Det finns också en vidare geopolitisk kontext som handlar om utvecklingen väster och öster om Europa: dels USA:s omorientering från Europa till Asien, dels Kinas auktoritära ambitioner att etablera kontroll över ekonomi och teknikutveckling.[28] Dessutom påverkas Europa av utvecklingen i sina norra och sydliga närområden, med ökade geopolitiska spänningar

i Arktis samt effekterna av konflikter, migration och klimatförändringar i Nordafrika och Mellanöstern.[29]

Ett huvudbudskap från EU-kommissionen är att det nu brådskar med att skrida till handling. Samtidigt är mängden förslag så stor att prioriteringar kan behöva göras vad gäller i vilken ordning saker och ting ska ske. För Sverige blir det viktigt att analysera såväl förslagen i sig som prioriteringarna, både ur ett europeiskt och ur ett nationellt perspektiv. Att omvärldsläget kräver en ny nivå av beredskap, som von der Leyen har sagt, är därför sant i dubbel bemärkelse, dels en ny nivå i termer av höjda ambitioner, dels en ny nivå i termer av en handlingskraftig europeisk beredskapsunion som kan möta de allvarliga hotbilder vi gemensamt står inför.[30]

Författaren är förste forskare vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Enheten för Befolkningsskydd och försörjningsberedskap och fil dr i idé- och lärdomshistoria.

Noter

1. Europeiska kommissionen: *Joint communication on the European Preparedness Union Strategy*, JOIN(2025) 130 final, Bryssel 2025-03-26. Se även Europeiska kommissionen: ”Pressmeddelande: EU:s strategi för beredskapsunionen ska förebygga hot och kriser och säkra åtgärder”, Bryssel 2025-03-26.
2. Håkansson, Calle: ”Integration genom kriser: Europeiska kommissionens växande säkerhets- och försvarspolitiska roll”, *Internasjonal Politikk*, vol 82, nr 3/4 2024, s 371-382.
3. Håkansson, Calle: ”EU:s försvarsindustriella utveckling – drivkrafter och utmaningar” i Lundqvist, Björn; Michalski, Anna och Oxelheim, Lars (red): *Europerspektiv 2025: Den nya geopolitiska kartan och EU:s vägval*, Santérus Förlag, Stockholm 2025, s 143-165, s 157.
4. Tiilikainen, Teija: ”EU som försvarsunion: Säkerhetsgarantier i en förändrad omgivning”, *KKrVAHT*, 4. häftet 2015; Britz, Malena: ”Europeisk försvarspolitik mellan flexibel integration och försvarsunion” i Bakardjieva Engelbrekt, Antonia; Michalski, Anna och Oxelheim, Lars (red): *Europaperspektiv 2022*, Santérus Förlag, Stockholm 2022, s 231-258.
5. Ingemarsdotter, Jenny: *Strategisk autonomi: Om EU:s uppbyggnad av försörjningsberedskap ur ett svenskt totalförsvarsperspektiv*, FOI-R--5338--SE, Totalförsvarets forskningsinstitut, Stockholm 2022; Damen, Mario: *EU Strategic Autonomy 2013–2023: From concept to capacity*, European Parliamentary Research Service (EPRS), Briefing: EU Strategic Autonomy Monitor.
6. Europeiska kommissionen: *Joint White Paper for European Defence Readiness 2030*, JOIN(2025) 120 final, Bryssel 2025-03-19.
7. Europeiska kommissionen: *En rymdstrategi för Europa*, Bryssel 2016-10-26, COM(2016) 705 final; Europeiska kommissionen: *En europeisk strategi för ekonomisk säkerhet*, JOIN(2023) 20 final, Bryssel 2023-06-20; Europeiska kommissionen: *On ProtectEU: A European Internal Security Strategy*, COM(2025) 148 final, Strasbourg 2025-04-01.
8. *A Strategic Compass for Security and Defence: For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*, 2022, s 4 (egen översättning).
9. Ingemarsdotter, Jenny och Wetter Ryde, Anna: *Niinistö-rapporten: På väg mot ett europeiskt civilt försvar?*, FOI Memo 8743, Totalförsvarets forskningsinstitut, Stockholm 2024.
10. ”Von der Leyen: ‘We cannot afford to be pushed around by history’”, *EU News*, 2025-03-18, *https://www.eunews.it/en/2025/03/18/von-der-leyen-we-cannot-afford-to-be-pushed-around-by-history/*, (2025-04-18).
11. Ingemarsdotter och Wetter Ryde, *Niinistörapporten: På väg mot ett europeiskt civilt försvar?*.
12. Niinistö, Sauli: *Safer Together: Strengthening Europe’s Civilian and Military Preparedness and Readiness. Report by Sauli Niinistö, former President of the Republic of Finland, in his capacity as Special Adviser to the President of the European Commission*, 2024, s 5.
13. Ibid, s 6.
14. Europeiska kommissionen, *Joint communication on the European Preparedness Union Strategy*, s 2.
15. Ingemarsdotter och Wetter Ryde, *Niinistörapporten: På väg mot ett europeiskt civilt försvar?*, s 1. Se också sammanfattning av den finska modellen här, *https://turvallisuuskomitea.fi/sv/forstasidan/*, (2025-04-16).
16. EU-kommissionens presskonferens den 19 mars 2025, se *https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/speech_25_834*, (2025-04-16).
17. Håkansson, ”EU:s försvarsindustriella utveckling”, s 153.
18. Håkansson, ”Integration genom kriser”, s 378.
19. Europeiska kommissionen, *Joint communication on the European Preparedness Union Strategy*, s 12.
20. Bennesved, Peter; Ingemarsdotter, Jenny och McWilliams, Anna: *Hur påverkar ett Natomedlemskap civilt försvar? Perspektiv från Norge och Danmark*, FOI Memo 8233, Totalförsvarets forskningsinstitut, Stockholm 2023.
21. Europeiska kommissionen, *Joint communication on the European Preparedness Union Strategy*, s 14.
22. Europeiska kommissionen, *Joint White Paper for European Defence Readiness 2030*, s 2.

23. Engberg, Katarina: *Towards a European Total Defence Union?*, SIEPS, 2025:1epa, jan 2025.
24. Ingemarsdotter och Wetter Ryde, *Niinistörapporten: På väg mot ett europeiskt civilt försvar?*.
25. Engberg, Katarina: *EU:s krisberedskap och dess betydelse för Sverige*, SIEPS, 2022:6epa, mars 2022.
26. Prop. 2024/25:34 *Totalförsvaret 2025–2030*, s 122.
27. Håkansson, ”EU:s försvarsindustriella utveckling”, s 157.
28. Europeiska kommissionen, *Joint White Paper for European Defence Readiness 2030*, s 2.
29. Ibid, s 3.
30. Europeiska kommissionen, ”Pressmeddelande: EU:s strategi för beredskapsunionen ska förebygga hot och kriser och säkra åtgärder”.